

Asia: VN/24201/2023

Lausuntopyyntö rangaistuksen määräämistä koskevasta HE-luonnoksesta

Rikoksen tekeminen osana rikollisverkoston toimintaa

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) lausunto

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää puutteena sitä, että katujengin ja rikollisverkoston käsitteet ja erityisesti niiden yhteys jäävät esitysluonnoksessa epäselväksi. Luonnoksessa rikollisverkoston käsite pohjautuu katujengikäsitteeseen ja niitä käytetään luonnoksessa paikoittain erillisinä, oman merkityksensä saavina käsitteinä ja ajoittain taasen toistensa synonyymeinä. Käsitteiden epäselvyydestä johtuu, että on vaikea tulkita, milloin jonkin yhteenliittymän toimintaa voidaan määritellä käsitteellä rikollisverkosto ja milloin taasen ryhmän toiminta ei ole lakiluonnoksessa tarkoitettua rikollista toimintaa. Asia on hyvin olennainen erityisesti alaikäisten osalta. Kaiken kaikkiaan rikollisverkoston käsitteen määrittely suhteessa järjestäytyneeseen rikollisryhmään on myös jossain määrin epäselvä luonnoksessa.

HE-luonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että rikollisverkoston määritelmä ei nimenomaisesti rajaisi pois mitään rikosta sen tyyppin tai vakavuuden perustella. Käytännössä kysymykseen tulisivat lähinnä sellaiset rikokset, joita voidaan tehdä yleisillä paikoilla ja joista aiheutuu tällaista vaaraa. Tyypillisimpiä rikollisverkoston toimintaan kuuluvia rikoksia olisivat siten huumausainerikokset, ryöstöt, omaisuusrikokset, henkeen tai terveyteen kohdistuvat rikokset, liikennerikokset ja aserikokset (s. 41). Säännösehdotuksen mukaan rikollisverkoston toimintaan kuuluu sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta (6 luku 5 §). Yksittäistapauksessa toiminnan luonnetta esitetään luonnoksessa arvioinnin lähtökohdaksi järjestyslain 3 §:n 1 momenttia, jossa kielletään yleisen järjestyksen häiritseminen ja turvallisuuden vaarantaminen muun muassa metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla. Lisäksi luonnoksen mukaan määritelmäsäännös ei edellytä, että yleistä järjestystä olisi häiritetty tai turvallisuutta vaarannettu konkreettisesti. Riittävää sen sijaan olisi niin sanottu abstrakti vaara eli se, että kyseessä oleva rikollinen toiminta on sellaista, joka tyypillisesti vaarantaa yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta (s. 42).

MLL pitää ongelmallisena, että luonnoksen säännösesityksessä ja säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on esitetty liian tulkinnanvaraisesti, mitä rikoksia koventamisperusteet koskevat.

Vaikka yksityiskohtaisissa perusteluissa niiden todetaan koskevan em. vakavampia rikoksia, niin silti jää epäselväksi koskevatko koventamisperusteet myös muita yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia. Kun sekä rikollisverkoston käsite että säännöstä koskevat rikokset kirjattaisiin liian tulkinnanvaraisesti rikoslakiin, aiheuttaisi se ongelmaa lain tulkintaan ja olisi siten oikeusturvan kannalta ongelmallinen. Rangaistusäännösten täsmällisyysvaatimus edellyttää, että rangaistusäännösten laatimisessa on laillisuusperiaatteen vuoksi pyrittävä mahdollisimman suureen täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen. Rangaistusäännöksen sanamuodon perusteella tulee olla ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut, että yleisen turvallisuuden ylläpito on oikeutettu tavoite oikeusjärjestelmässä, myös lapsen ollessa rikosoikeusjärjestelmän kohteena. Sopimusvaltioiden tulisi kuitenkin pyrkiä tähän tavoitteeseen noudattaen velvollisuuksiaan kunnioittaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa määrättyjä velvoitteita, ja panna ne täytäntöön (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti (nro 24) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä). Kuten lapsen oikeuksien sopimuksen 40 artiklassa selkeästi todetaan, jokaista lasta, jonka väitetään syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, jota syytetään siitä tai jonka on todettu sitä rikkoneen, tulisi aina kohdella tavalla, joka edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta.

Henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

MLL pitää esitysluonnoksen säännösehdotuksia tarpeellisina.

Alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

MLL pitää esitysluonnoksen säännösehdotuksia tarpeellisina.

Muut huomiot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

MLL nostaa esille, että lainsäädännöllisten toimien lisäksi keskeistä on myös kuntien, hyvinvointialueiden, järjestöjen ja yritysten tekemä ehkäisevä rikosentorjuntatyö. Rikollisuuden vähentämiseksi ja estämiseksi lasten ja nuorten parissa on tehtävä moniammatillista ja -alaista työtä, joka tavoittaa lapset ja nuoret heidän omissa arjen ympäristöissään. Lisäksi yhteiskunnassa tulee panostaa segregaatian pysäyttämiseen ja väkivaltaisen ekstremismin ehkäisyyn.

Yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde pohjautuu yhteisyyden tunteelle. MLL korostaa, että on tärkeää vahvistaa lapsen ja nuoren tärkeisiin ja hyviin ympäristöihin ja yhteisöihin (mm. koulu, opiskelu, harrastukset) kuulumisen kokemusta. Jos lapsi tai nuori ei koe kuuluvansa yhteisöön, se lisää riskiä kiinnittyä rikollista toimintaa harjoittaviin verkostoihin. Esimerkiksi MLL:n tukioppilastoiminnalla pyritään vahvistamaan yhteisöllisyyttä koulussa. Tukioppilastoiminnassa keskeistä on nuorten sitouttaminen kouluhyvinvointityöhön. Toiminnan perusajatuksena on toisia kunnioittava arvomaailma ja toimintatavat, joilla tavoitellaan hyvinvoivaa koulua kaikille nuorille.

Lapsen oikeuksien komitean mukaan sopimusvaltioiden tulisi tukeutua YK:n mallistrategioihin ja käytännön toimenpiteisiin, jotka koskevat lapsiin kohdistuvan väkivallan poistamista rikosten ehkäisyn ja rikosoikeuden aloilla ("United Nations Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Children in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice", 25.9.2014. A/C.3/69/L.5), sekä vertaileviin kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin perimmäisistä syistä, miksi lapset joutuvat rikosoikeusjärjestelmään. Samalla niiden tulisi toteuttaa omia tutkimuksia, jotta saadaan tietoa ehkäisystrategian kehittämistä varten (yleiskommentti nro 24).

MLL muistuttaa myös, että alaikäiset ovat erityisessä asemassa aikuisiin nähden jo lapsen oikeuksien sopimuksen ja muun lapsia koskevan lainsäädännön perusteella myös silloin, kun he ovat tehneet rikoksen. HE-luonnoksen ongelmana on, että siinä ei tunnusteta lastensuojelun roolia asiassa eli sitä, mitä ehdotetut säännökset tarkoittavat nimenomaan lasten suojelemisen näkökulmasta. Rikosasioissa lastensuojelun toimet keskeisessä roolissa eikä niitä voida ohittaa, vaikka lapsi olisi myös rikosoikeusjärjestelmän kohteena. MLL korostaa, että lapsen oikeuksien komitea on tuonut esille, että alaikäisiä koskevassa rikosoikeusjärjestelmässä tulisi tarjota monipuolisesti mahdollisuuksia sosiaalisten ja kasvatuksellisten toimien soveltamiseen (yleiskommentti nro 24).

HE-luonnoksesta puuttuu perusteellinen lapsi- ja nuorisovaikutusten arviointi. Em. vaikutusten arviointi on välttämätöntä, sillä se tuo esille lapsi- ja nuorinäkökulman, joka on tärkeä ehdotetuissa lainsäädännön imuutoksissa. Vaikutusten arvioinnissa tuodaan esille lainsäädäntöhankkeen sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. Osana lapsivaikutusten arviointia olisi voitu esim. arvioida, onko rikollisverkoston määrittely omiaan lisäämään lasten ja nuorten stigmatisointia ja myös mahdollisia negatiivisia vaikutuksia sille, että lapsi tai nuori identifioituu rikoksen tekijäksi, rikollisverkoston jäseneksi. Myös lapsen oikeuksien komitea tuo esiin stigmatisoinnin vaaran. Komitea esim. kannustaa käyttämään leimaamatonta kieltä, kun kyseessä ovat lapset, joiden väitetään syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, joita syytetään siitä tai joiden on todettu sitä rikkoneen (yleiskommentti nro 24).

YK:n lapsen oikeuksien komitea on 2.6.2023 antanut Suomelle suosituksensa koskien Suomen yhdistettyä viidettä ja kuudetta määräaikaisraporttia lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanosta. Myös kyseiset komitean huomiot ja suositukset tulee huomioida jatkovalmistelussa. Lisäksi lapsi- ja nuorisovaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon paitsi komitean yleiskommentti lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi, myös lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä (nro 24). Jatkovalmistelussa tulee huomioida myös aiheeseen liittyvä EU-lainsäädäntö sekä EN:n ministerikomitean suuntaviivat liittyen lapsiystävälliseen oikeudenkäyttöön. EN:n suuntaviivojen avulla edistetään lapsiin sovellettavaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa, joka perustuu yhdenmukaisiin monialaisiin työtappoihin.

Hallituksen esityksen jatkovalmistelussa on tärkeä tarkastella myös Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelmaa ja erityisesti sen Väliarviointi 2020 - alkuvuosi 2023-raporttia. Raportissa on oma lukunsa alaikäisten katuväkivallasta sekä niistä toimista, joita toimenpidesuunnitelman puitteissa on tarkoitus tehdä katuväkivallan ehkäisyn sekä siihen puuttumisen osalta. Yhteistyö kyseisen ohjelman asiantuntijoiden kanssa vahvistaisi lapsi- ja nuorinäkökulmaa esityksen jatkovalmistelussa.

HE-luonnoksessa ei tuotu esille, miten seuranta-arviointia tullaan tekemään, vaikka se olisi näin moniulotteisessa asiassa erityisen tärkeää. Ongelmallista on, että lapsia ja nuoria koskeva väkivallan tietopohja on laaja, mutta hajanainen. Väkivallan ehkäisytoimenpiteiden ja lainvalmistelun kannalta

olisi tärkeää saada myös käsillä olevasta asiasta eri indikaattoreiden ja tutkimusten laajaa tietopohjaa kokoava, helposti lähestyttävä ja tehokkaasti hyödynnettävissä oleva tietovaranto.

Lopuksi

Mannerheimin Lastensuojeluliitto kannattaa rikoslakiin kaavailtuja muutoksia, joissa viittätoista vuotta nuoremman henkilön käyttäminen välikappaleena tahallisen rikoksen tekemisessä säädettäisiin rangaistavaksi erillisenä rikoksena sekä rangaistuksen koventamisperusteeksi säädettäisiin henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla.

MLL pitää kuitenkin tärkeänä, että esitysluonnoksen jatkovalmistelussa rikollisverkoston käsitettä täsmennetään ja tarkkarajaistetaan sekä arvioidaan tarkasti ja kirjataan selkeästi, mihin tekemuotoihin säännös on aiheellista ulottaa. Nyt säännösehdotus ja sen perustelut jättävät runsaasti tulkinnanvaraa esim. siihen, mitkä rikokset ovat niin vakavia, että niihin tulisi soveltaa kyseistä säännösehdotusta.

MLL pitää ongelmallisena sitä, että esitysluonnoksessa lapsi- ja nuorisovaikutusten arviointi on olematonta. Esitysluonnos näyttää valitettavan irralliselta suhteessa asiaan liittyviin toimintaohjelmiin ja strategioihin sekä myös lastensuojelulain uudistamisen osalta.

Helsingissä 13.8.2024

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja

Kirsi Pollari, erityisasiantuntija

Pollari Kirsi
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry